

Sygn. akt. II Ko 84/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 24 kwietnia 2017 roku

Sąd Okręgowy w Olsztynie, Wydział II Karny

w składzie :

Przewodniczący : SSO Krystyna Szczechowicz (spr.),

Protokolant : Małgorzata Serafińska

w obecności

Prokuratora Prok. Okręg. J. J.

po rozpoznaniu w dniu 24 kwietnia 2017 roku

sprawy **Z. W.**, urodz. (...) w K., syna J. i J.,

z wniosku wymienionego

o zadośćuczynienie wynikłe z niewątpliwie niesłusznego zatrzymania w sprawie (...) Prokuratury Okręgowej w Olsztynie,

orzeka:

I. na podstawie art. 552 § 1 i 4 k.p.k. zasądza od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy Z. W. kwotę 12 000 (dwanaście tysięcy) złotych tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, wynikłą z niewątpliwie niesłusznego zatrzymania w okresie od dnia (...) roku w sprawie (...) Prokuratury Okręgowej w Olsztynie, wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty,

II. w pozostałym zakresie wniosek oddala,

III. w oparciu o art. 554 § 4 k.p.k. kosztami postępowania obciąża Skarbu Państwa.

Sygn. akt II Ko 84/17

UZASADNIENIE

Wnioskodawca Z. W. ur. (...), reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, wniósł o zasądzenie od Skarbu Państwa kwoty 20.000 zł tytułem zadośćuczynienia za jego niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie, zastosowane postanowieniem z dnia (...) r.

Rozpoznając niniejszy wniosek Sąd ustalił, co następuje:

Prokuratura Okręgowa w Olsztynie nadzorowała postępowanie przygotowawcze o sygn. akt (...) w sprawie nieprawidłowości w organizowaniu przetargów publicznych przez Wojewódzki Szpital (...) w O. i wiążącą się z tym możliwość korupcji biernej, jak i czynnej tj. o przestępstwo z art. 305 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k., art. 228 § 1 k.k. w zw. z art. 12 k.k. i inne. Prokurator Prokuratury Okręgowej w Olsztynie postanowieniem z dnia (...) roku w oparciu o art. 247 § 1 k.p.k. zarządził zatrzymanie Z. W. zamieszkałego w (...) i przymusowe jego doprowadzenie na przesłuchanie do siedziby Prokuratury Okręgowej w Olsztynie celem ogłoszenia postanowienia o przedstawieniu

zarzutów i przesłuchanie w charakterze podejrzanego. Wykonanie zatrzymania zlecił funkcjonariuszom Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego w O..

W dniu (...) roku o godz. (...) funkcjonariusze (...) zapukali do drzwi domu wnioskodawcy, w tym czasie Z. W. przygotowywał się do wyjścia do pracy. Funkcjonariusze (...), poinformowali go, że jest zatrzymany i zostanie przewieziony do O..

Wnioskodawca w tym czasie zatrudniony był w firmie (...) sp. z o.o. z siedzibą w B. na stanowisku dyrektora handlowego, a w dniu zatrzymania miał stawić się na planowane spotkanie zarządu spółki. Po przewiezieniu Z. W. do siedziby Prokuratury Okręgowej w Olsztynie zostało mu ogłoszone przez prokuratora postanowienie o przedstawieniu zarzutów o popełnienie przestępstwa z art. 229 § 3 k.k. w zb. z art. 305 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 12 k.k. Następnie przesłuchano wnioskodawcę w charakterze podejrzanego, po czym prokurator poinformował go, że nadal będzie zatrzymany albowiem wystąpi do sądu z wnioskiem zastosowanie wobec niego tymczasowego aresztowania.

Z. W. przewieziony został następnie do policyjnej izby zatrzymań, gdzie został osadzony. Warunki panujące tam były dla wnioskodawcy bardzo trudne. Razem z nim osadzano osoby zatrzymane po dokonaniu przestępstw, często pod działaniem alkoholu, które były wulgarne i agresywne wobec niego. Dodatkowo warunki bytowe panujące w izbie zatrzymań były dla wnioskodawcy uciążliwe.

W dniu (...) roku Z. W. został doprowadzony do Sądu Rejonowego w Olsztynie, gdzie o godz. 9.00 rozpoczęło się posiedzenie sądu w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania.

Sąd Rejonowy w Olsztynie postanowieniem z dnia (...) roku, sygn. akt (...) nie uwzględnił wniosku prokuratora o zastosowanie wobec wnioskodawcy tymczasowego aresztowania. W uzasadnieniu postanowienia sąd wskazał, że nie zachodzi obawa mactwa ze strony wnioskodawcy albowiem zarzuty dotyczą zdarzeń, które nie zaistniały przed zatrzymaniem, a w odległym czasie. Sam zaś fakt, że nie przyznaje się on do zarzucanego mu czynu nie świadczy, iż będzie on utrudniał postępowanie. Ponadto sąd zwrócił uwagę, że pozostali podejrzani w tej sprawie przebywają na wolności. Posiedzenie zakończyło się o godz. 10.45 i Z. W. został zwolniony. Wymieniony nie złożył zażalenia na zatrzymanie.

Wnioskodawca został oskarżony o popełnienie przestępstw z art. 229 § 3 k.k. w zb. z art. 305 § 1 k.k. w zw. z art. 11 § 2 k.k. w zw. z art. 12 k.k. Powyższa sprawa rozpoznawana była przez Sąd Rejonowy w Olsztynie pod sygn. (...). Wyrokiem Sądu Rejonowego z dnia 4 grudnia 2014 roku, sygn. akt (...) Z. W. został uniewinniony od popełnienia zarzucanego mu czynu. Wyrok Sądu Rejonowego w Olsztynie w tym zakresie został utrzymany w mocy wyrokiem Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 27 listopada 2015 r., sygn. akt (...).

(**dowód:** protokół zatrzymania osoby k. 4253 - 4254 akt (...) (obecnie (...)) Sądu Rejonowego w Olsztynie, postanowienie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu k. 4251 – 4252 akt jak wcześniej, postanowienie o przedstawieniu zarzutów k. 4255 – 4256 akt j.w., wniosek prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania k. 4276-4279 akt w akt (...) (obecnie (...)) Sądu Rejonowego w Olsztynie, protokół posiedzenia sądu k. 4280-4281 akt j.w., postanowienie sądu k. 4282-4284 akt j.w., wyrok Sądu Rejonowego w Olsztynie z dnia z dnia 4 grudnia 2014 roku, sygn. akt (...) k. 11090-11094, akt j.w., wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie z dnia 27 listopada 2015 r., sygn. akt (...) k. 1345 akt j.w., zeznania Z. W. k. 64v.-65/

Sąd zważył, co następuje:

Na wstępie tylko należy zaznaczyć, że podstawę w rozpoznaniu niniejszej sprawy stanowiły przepisy rozdziału 58 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym od dnia 15 kwietnia 2016 roku albowiem zgodnie z art. 25 ust. 3 ustawy z dnia 11 marca 2016 roku o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2016 r., poz. 437) „Postępowania wymienione w działach XI i XII ustawy zmienianej w art. 1, wszczęte i niezakończone do dnia wejścia w życie niniejszej ustawy, toczą się do ich zakończenia według przepisów dotychczasowych”. Tylko zatem w tym zakresie

wyłaczono stosowanie ustawy znowelizowanej. Wniosek w niniejszej sprawie wpłynął po 15 kwietnia 2016 r., a zatem należało stosować przepisy w brzmieniu nadanym powyżej wskazaną ustawą.

Odszkodowanie lub zadośćuczynienie za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie przysługuje niezależnie od podstawy dokonanego zatrzymania procesowego, przewidzianego w Kodeksie postępowania karnego.

Warunkiem dochodzenia odszkodowania lub zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zatrzymanie nie jest zaskarżenie decyzji o zatrzymaniu i wydanie uprzednio przez sąd orzeczenia stwierdzającego niezasadność czy nielegalność zatrzymania. Nie jest zatem konieczne złożenie zażalenia na zatrzymanie, aby nabyć uprawnienie dochodzenia roszczeń odszkodowawczych (por. uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2006 r., I KZP 5/06, OSNKW 2006, nr 6, poz. 55).

Jak wskazuje się w doktrynie i orzecnictwie przy ocenie kwestii niewątpliwie niesłuszności zatrzymania należy ocenić, czy zastosowanie tego środka przymusu procesowego nastąpiło zgodnie z przepisami prawa, a tym samym czy nie spowodowało dolegliwości, jakiej osoba zatrzymana nie powinna była doznać. Analiza tego zagadnienia powinna nastąpić w aspekcie całokształtu okoliczności zaistniałych w sprawie, w której doszło do zatrzymania, a znanych w dacie orzekania w przedmiocie odszkodowania i zadośćuczynienia, w tym także z uwzględnieniem prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, w której nastąpiło zatrzymanie, jeżeli już zapadło (por. uchwała SN z dnia 23 maja 2006 r., I KZP 5/06, OSNKW 2006, nr 6, poz. 55, D. Świecki, Komentarz do art.552 Kodeksu postępowania karnego, Lex/el.). Odpowiedzialność Skarbu Państwa z tego tytułu opiera się na zasadzie ryzyka (zob. T. Grygorczuk, J. Tylman, Polskie postępowanie karne, Warszawa 1998, s. 805, Warszawa 2005r., s. 880; S. Waltoś, Proces karny – Zarys systemu, Warszawa 2005r., s. 565; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1999r., IKZP 27/99, OSNKW 1999, z. 11-12).

W wyroku z 29 czerwca 2001 r. (sygn. K. 23/00, OTK ZU nr 5/2001, poz. 124) Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 31 ust. 3 Konstytucji formułuje kumulatywnie ujęte przesłanki dopuszczalności ograniczeń w korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności. Są to: ustawowa forma ograniczenia, istnienie w państwie demokratycznym konieczności wprowadzenia ograniczenia, funkcjonalny związek ograniczenia z realizacją wskazanych w art. 31 ust. 3 wartości (bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób) oraz zakaz naruszania istoty danego prawa lub wolności.

Nietykalność osobista i wolność osobista należą do katalogu najbardziej fundamentalnych praw człowieka i są silnie powiązane z prawem do bezpieczeństwa osobistego, chronionego w licznych aktach prawa międzynarodowego: Powszechnej deklaracji praw człowieka uchwalonej 10 grudnia 1948 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ (art. 3), Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. [ratyfikowanej przez Polskę dnia 7 kwietnia 1993 r., Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, ze zm. – art. 5 ust. 1 zdanie pierwsze] oraz Międzynarodowym pakcie praw osobistych i politycznych, otwartym do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 r. [ratyfikowanym przez Polskę 3 marca 1977 r., Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167 – art. 9 ust. 1 zdanie pierwsze].

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. [Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, ze zm.] stanowi w art. 41 ust. 1, że „Każdemu zapewnia się nietykalność osobistą i wolność osobistą”. Nietykalność osobista stanowi konieczny, szczególnie ważny warunek realizacji wolności osobistej człowieka w państwie prawnym, demokratycznym i wolnościowym, chroniącą każdego od strachu przed własnym państwem [por. wyrok z 1 marca 2011 r., sygn. P 21/09, OTK ZU nr 2/A/2011, poz. 7, cz. III, pkt 4.2.2.5].

Jak wskazał Europejski Trybunał Praw Człowieka w wyroku z dnia 27 marca 2012 r. w sprawie nr 17835/07, Lolova-Karadzhoa przeciwko Bułgarii pozbawienie wolności jest dopuszczalne na podstawie art. 5 ust. 1 lit. d) jedynie w celu "zapewnienia wykonania" określonego w ustawie obowiązku. Stąd wynika, iż musi przynajmniej zaistnieć niewypełniony obowiązek po stronie zainteresowanej osoby, a zatrzymanie i aresztowanie musi mieć na

celu zapewnienie jego wykonania, nie może mieć natomiast charakteru karnego. Z chwilą spełnienia przedmiotowego obowiązku podstawa aresztowania z art. 5 ust. 1 lit. b) przestaje istnieć.

W niniejszej sprawie Z. W. nie miał nawet możliwości wykazania swojej dobrej woli i dobrowolnego wykonania obowiązku jakim jest stawienie się na wezwanie organu ścigania. Nie został bowiem uprzednio wezwany do stawienia się. Nie było uzasadnione przy tym przypuszczenie, że takowego obowiązku nie wykona. Był osobą mającą ustabilizowaną sytuację zawodową, rodzinną, posiadającą stałe miejsce zamieszkania, nie był wcześniej karany. Jak wskazał ETPC w powołanym orzeczeniu taki brak dania możliwości obywatelowi spełnienia obowiązku powoduje, że władza nie zachowuje sprawiedliwej równowagi pomiędzy potrzebą zapewnienia realizacji spoczywającego na obywatelu obowiązku stawienia się, a jego prawem do wolności.

Zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie Z. W. było niezasadne. Brak było bowiem okoliczności, które uzasadniałyby zarządzenie takowego zatrzymania.

Na marginesie należy wspomnieć, że ówczesne brzmienie art. 247 § 1 k.p.k. było niezgodne z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Powyższe zostało stwierdzone wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 5 lutego 2008 r., sygn. akt K 34/06 (Dz. U. Nr 27, poz. 162), którym uchylono art. 247 § 1.

Jak wskazał Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku:

„Przedmiotem ograniczenia w omawianym zakresie jest - jak już wspomniano - wolność osobista gwarantowana i chroniona na podstawie art. 41 ust. 1 Konstytucji. Ograniczenie czy też pozbawienie tej wolności następuje w celu zagwarantowania bezpieczeństwa oraz porządku publicznego. W związku z tym istnieje funkcjonalny związek wprowadzonego ograniczenia, polegającego na krótkotrwałym pozbawieniu jednostki wolności osobistej, z realizacją wskazanych w art. 31 ust. 3 Konstytucji wartości. Występują zatem w zakresie objętym wnioskiem wszelkie przesłanki uzasadniające ocenę art. 247 § 1 k.p.k. z punktu widzenia tego, czy nie narusza on zasady proporcjonalności. Zasada proporcjonalności stawia przed ustawodawcą - na co wskazuje Trybunał Konstytucyjny (np. w wyroku z 22 września 2005 r., sygn. Kp 1/05, OTK ZU nr 8/A/2005, poz. 93) - z jednej strony, (...) wymóg stwierdzenia rzeczywistej potrzeby dokonania w danym stanie faktycznym ingerencji w zakres prawa bądź wolności jednostki. Z drugiej zaś, winna ona być rozumiana jako wymóg stosowania takich środków prawnych, które będą skuteczne, a więc rzeczywiście służące realizacji zamierzonych przez prawodawcę celów. Ponadto chodzi tu o środki niezbędne, w tym sensie, że chronić będą określone wartości w sposób, bądź w stopniu, który nie mógłby być osiągnięty przy zastosowaniu innych środków. Niezbędność to również skorzystanie ze środków jak najmniej uciążliwych dla podmiotów, których prawa lub wolności ulegną ograniczeniu (...). Spełnienie powyższych postulatów wymaga bliższej analizy w każdym konkretnym przypadku ograniczenia prawa lub wolności, w szczególności przez skonfrontowanie wartości i dóbr chronionych daną regulacją z tymi, które w jej efekcie podlegają ograniczeniu, jak również przez ocenę metody realizacji ograniczania”.

Dodatkowo należy zauważyć, że tak w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak i w Trybunału Konstytucyjnego zwracano wielokrotnie uwagę, że tam gdzie w grę wchodzi przypadki wkroczenia w prawa i wolności człowieka muszą mieć one umocowanie ustawowe ale dodatkowo ściśle określone. Tak by obywatel wiedział kiedy mogą one mieć miejsce a organom władzy nie pozostawiono w tym zakresie arbitralności i niczym nieograniczonej uznaniowości. Z tych też względów we wskazanym orzeczeniu Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że „utrzymaniu instytucji zatrzymania osoby podejrzanej lub innych osób w celu ich przymusowego doprowadzenia musi - w ocenie Trybunału Konstytucyjnego - towarzyszyć określenie przesłanek i okoliczności stosowania tego środka przymusu (i ograniczenia wolności osobistej zatrzymanych) zgodnie z warunkami określonymi w art. 31 ust. 3 Konstytucji”.

Art. 247 zmieniony został z dniem 19 lutego 2009 r. przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 lutego 2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2009r., Nr 28, poz. 171).

Dodatkowo zauważyć należy, że niesłuszności zatrzymania wnioskodawcy znajduje także uzasadnienie w aspekcie całokształtu okoliczności zaistniałych w sprawie, a znanych w dacie orzekania w przedmiocie zadośćuczynienia,

w postaci prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, a którym to wnioskodawca został uniewinniony.

Jak bowiem słusznie wskazał Sąd Apelacyjny w Rzeszowie w wyroku z dnia 26 marca 2013 roku: „zasada ryzyka przyświecająca odpowiedzialności odszkodowawczej Skarby Państwa, o której mowa w art. 552 k.p.k. oznacza, że kwestię bezpodstawności zatrzymania, w kontekście jego niewątpliwej niesłuszności, oceniać należy nie w aspekcie tego, co sądził organ zatrzymujący w momencie zatrzymania osoby w oparciu o posiadane wówczas informacje, lecz z uwzględnieniem całokształtu materiału dowodowego, jakim dysponuje sąd orzekający w kwestii odszkodowania i zadośćuczynienia za to zatrzymanie, a więc pod kątem tego, co wynika także z dalszych czynności prowadzonych w sprawie, w której doszło do tego zatrzymania” (II AKa 21/13, LEX nr 1312071).

Kwestią kolejną po uznaniu niesłuszności zatrzymania było określenie wysokości zadośćuczynienia należnego wnioskodawcy.

Nim sąd przystąpi do rozważań w tym zakresie wskazać należy, że będąc związanym oceną prawną Sądu Apelacyjnego wyrażaną w uzasadnieniu wyroku z dnia 13 lutego 2017 roku, sygn. akt II AKa 207/16, którym uchylono poprzednio wydany wyrok Sądu Okręgowego w Olsztynie w tej sprawie, ale i dzieląc w pełni zawarte w nim argumenty, uznaje że poprzednio podniesiony zarzut przedawnienia jest sprzeczny z zasadami współżycia społecznego. Przytaczanie ponownie zawartej w uzasadnieniu Sądu Apelacyjnego w Białymstoku argumentacji jest bezcelowe, w szczególności że zarzut ten nie został podniesiony przy ponownym rozpoznaniu sprawy.

Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 4 lutego 2015 r., V KK 332/ 14 dla wykładni pojęcia "zadośćuczynienie", o jakim mowa w art. 552 k.p.k., miarodajne są przepisy prawa cywilnego materialnego, w tym zwłaszcza art. 445 § 2 k.c., z którego wynika, że zadośćuczynienie winno być odpowiednie. Ustalenie jednak, jaka kwota w konkretnych okolicznościach jest "odpowiednia", należy do sfery swobodnego uznania sędziowskiego (Lex nr 1640274).

Orzecznictwo Sądu Najwyższego wskazuje, iż przy ustalaniu wysokości kwoty należnego zadośćuczynienia należy brać pod uwagę czas trwania pozbawienia wolności, warunki pobytu w miejscu osadzenia oraz negatywne przeżycia psychiczne, wiążące się z faktem braku wolności i negatywne skutki o charakterze niematerialnym w zakresie zdrowia poszkodowanego. Ustalając na podstawie tych kryteriów wysokość zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, należy również brać pod uwagę siłę nabywczą określonej kwoty pieniężnej, a także warunki materialne panujące w społeczeństwie i wreszcie zasadę by krzywda została wynagrodzona, a poszkodowany nie wzbogacił się, co byłoby moralnie niestosowne. Zadośćuczynienie musi być rozumiane przede wszystkim jako ekwiwalent pieniężny, który ma zatrzeć lub załagodzić odczucie krzywdy związanej ze skutkami, jakie w środowisku pokrzywdzonego spowodował sam fakt niesłusznego pozbawienia wolności. Wysokość zadośćuczynienia winna być przy tym tak ukształtowana, by nie miała jedynie symbolicznego charakteru, lecz odzwierciedlała adekwatnie doznaną krzywdę.

Ustalając wysokość zadośćuczynienia sąd wziął pod uwagę, że wnioskodawca był osobą niekaraną wcześniej, zajmował poważne stanowisko kierownicze. Wiadomość o jego zatrzymaniu natychmiast rozpowszechniła się wśród pracowników firmy i klientów. Jak wskazał w swoich zeznaniach pobyt w izbie zatrzymań był jednym z najgorszych momentów w jego życiu – osadzono go w brudnej i obskurnej celi razem z pospolitymi przestępcami, którzy odnosili się do niego w wulgarny i agresywny sposób. Stopień dolegliwości, z jakimi wiązało się stosowanie tego środka przymusu wobec wnioskodawcy, a więc przykrości i przeżycia natury moralnej z tego wynikające tj. uczucie przykrości, utrata dobrego imienia, jak również nieprzychylnie reakcje po jego zwolnieniu uznać należy za znaczne. Osoba taka jak wnioskodawca – mężczyzna w średnim wieku z wysoką pozycją społeczną i zawodową nie mogła spodziewać się, że zostanie zastosowany wobec niej tego rodzaju środek przymusu i było to dla niego szokiem. Nawet podczas składania zeznań w niniejszej sprawie wnioskodawca nie był w stanie opanować emocji gdy opisywał okoliczności zatrzymania i pobyt w izbie zatrzymań.

W ocenie sądu kwota 12000 zł odzwierciedla adekwatnie doznaną krzywdę w pełni ją rekompensując, nie będzie też nadmierną i nie narusza funkcji kompensacyjnej, przy uwzględnieniu przeciętnego poziomu życia w kraju. Kwota

20 000 zł wnioskowana przez Z. W. jest w ocenie sądu kwotą wygórowaną, stąd też w pozostałym zakresie wniosek oddalono.

O kosztach postępowania orzeczono po myśli art. 554 § 4 k.p.k., obciążając nimi Skarb Państwa.